

ikke på væsentlige punkter forringer fremstillingen. Dietmar Rothermund giver en prægnant principiel fremstilling af den økonomiske og politiske situation og udvikling i Europa og i Asien, af ligheder og forskelle imellem de europæiske ekspansionsformer, og af forbindelsen med 'det atlantiske samfund'. Et gennemgående tema er en konfrontation imellem økonomisk teori og praksis; forfatterens holdning til merkantilisme-begrebet er velgørende nøgtern og nuanceret; og det samme gælder hans afsluttende stillingtagen til nogle nyere økonomiske teorier og deres værdi for studiet af det historiske udviklingsforløb.

Selvom grundlaget er den eksisterende forskning, er det ikke ensbetydende med, at forfatteren afholder sig fra at fremlægge egne synspunkter. Han tager således stilling til den standende diskussion om pedlar-begrebet i tidlig asiatisk handel; han systematiserer faktori-begrebets udvikling; og han understreger politisk stabilitet som en afgørende betingelse for økonomisk vækst. Man kan – som i andre oversigtsfremstillinger – beklage, at det 18. århundrede er blevet noget forfordelt i forhold til udviklingen i det 17. århundrede; og det må bemærkes, at Asien i alt væsentligt er identisk med Indien og Canton, og at den principielt interessante tidlige hollandske ekspansion i Indonesien har fået en stedmoderlig behandling. Disse indvendinger tæller dog mindre over for det faktum, at Dietmar Rothermund med 'Europa und Asien im Zeitalter des Merkantilismus' har givet en beundringsværdigt klar fremstilling af et overordentlig stort og kompliceret emne. Bogen kan varmt anbefales til brug ved universitetsundervisningen.

Ole Feldbæk

Raymond H. Fisher: Bering's Voyages. Whither and Why. Seattle and London, University of Washington Press 1977. 217 s. \$ 12.50.

300-årsdagen for Vitus Jonassen Berings fødsel i sommeren 1981 vil utvivlsomt blive markeret både i Danmark og i Sovjetunionen. Men også i andre lande lever interessen for Berings ekspeditioner i bedste velgående, og et af de lodigste eksempler herpå er denne nye bog af den amerikanske historiker R. H. Fisher, der især vil være kendt for sit værk om den russiske pelshandel 1550–1700. Mens Bering-forskningen fortrinsvis har behandlet de to ekspeditioners organisation, forløb og resultater, interesserer Fisher sig – som det fremgår af undertitlen – for deres sigte og formål, idet hans grundige argumentation hovedsagelig drejer sig om den russiske regerings hensigter med Berings første ekspedition, fordi det tilgængelige kildemateriale her levner det største råderum for interpretation.

Ifølge den traditionelle opfattelse, der vandt udbredelse allerede i samtiden og blev taget for gode varer af historikerne til langt op i det 20. årh., iværksatte Peter den Store ekspeditionen for at få løst det af europæiske videnskabsmænd stærkt omdiskuterede geografiske spørgsmål, om Asien var landfast med Amerika eller ej. Dette traditionelle syn på ekspeditionernes formål er først blevet problematiseret af den nyere sovjetiske forskning, der ikke blot har fremledt nyt materiale (bl. a. af kartografisk art), men også underkastet allerede kendte kilder en kritisk granskning. Ved en nærlæsning af de instruktioner, som Peter I udarbejdede omkring årsskiftet 1724/25, har således A. A. Pokrovskij som den første (1941) henledt opmærksomheden på, at Berings hovedopgave var at drage til Amerika for dér at opsøge en europæisk by samt at kontakte de europæiske skibe, han måtte møde på sin færd. Denne opdagelse, der længe har ligget og ventet i de trykte kildesamlinger, har bibragt sovjetiske historikere den opfattelse, at Berings mission ikke havde en snævert akademisk-videnskabelig karakter (løsningen på det geografiske spørgsmål var i forvejen kendt i St. Petersborg), men at den var et led i en større politisk stra-

tegi. Som en hovedekspONENT for denne nye opfattelse kan man fremhæve A. V. Efimov, der fortolker ekspeditionens formål på baggrund af den storpolitiske udvikling efter Spanske Arvefølgekrig og de europæiske kolonimagters hastige ekspansion i Nordamerika: Peter I var begyndt at nære bekymring for sikkerheden af de russiske besiddelser ved Stillehavskysten, og han besluttede derfor at sende Bering til Amerika for at finde ud af, om der var overhængende fare for et sammenstød med kolonimagterne ved Ruslands østgrænse. Heroverfor har B. P. Polevoj gjort gældende, at Peters strategi ikke var defensiv, motiveret af sikkerhedspolitiske hensyn. Berings ærinde var nok politisk, men udtryk for en territorialstrategisk offensiv. Peter ønskede efter hans mening at sætte sig i besiddelse af Nordvestamerika i forventning om dér at finde nye ressourcer af det pelsværk, der var ved at blive en mangelvare i Sibirien; for at kunne gøre hævde på dette endnu ukendte hjørne af Amerika måtte regeringen hurtigst muligt afsende en ekspedition, der skulle søge kontakt med europæere for dermed at markere, at repræsentanter for den russiske imperator havde været først på stedet. Set i det historiske perspektiv er erhvervelsen af Alaska efter Polevojs mening en naturlig fortsættelse af det foregående århundredes kolonisering af Sibirien – blot med den forskel, at ekspansionen fra begyndelsen af det 18. årh. blev dirigeret af centralmagten i den russiske hovedstad.

Værdien af Fishers bog ligger væsentligst deri, at den formidler den nyere sovjetiske forsknings resultater med en kyndig og kritisk vurdering af kildegrundlagets bærekraft, idet forf. udtrykkeligt gør opmærksom på, at når talen er om motiverne til den første Bering-ekspedition, må historikerne stadig tage til takke med »circumstantial evidence«. Efter en endevending og vægtning af de fremførte indicier når Fisher til det resultat, at Efimovs forklaring højst kan fortjene karakteren »maybe«, mens Polevojs fortolkning forekommer ham så plausibel, at den i modificeret og udbygget form kan opnå et sandsynlighedsprædikat. Her har det muligvis spillet ind, at Polevojs opfattelse falder godt i tråd med Fishers gamle kongstanke om, at jagten på pelsværk var den sibiriske ekspansions primus motor. Iøvrigt er det et stort spørgsmål, om pelsværket i det 18. årh. havde samme økonomiske betydning som tidligere, men det er i denne forbindelse underordnet, om regeringens postulerede ekspansionsplaner var inspireret af pelsværk, mineralrigdomme eller hvad der ellers kunne skæppe i statskassen.

Væsentligere er det at fastslå, at de to fortolkningssæt ikke behøver at udelukke hinanden. Efimovs betragtningssåde kan stadig vise sig givtig, i hvert fald når det drejer sig om at forklare den aktuelle anledning til afsendelsen af den første ekspedition, og Fisher ville utvivlsomt have givet ham en højere karakter, havde han haft et bedre kendskab til Ruslands udenrigspolitiske situation og relationer med de europæiske kolonimagter på tidspunktet for affattelsen af Berings instruktioner (slutningen af december 1724 eller begyndelsen af januar 1725). På denne tid forhandlede regeringen med de førende europæiske stater om den nye russiske stormagts placering i det internationale system. Mest fremskredne var forhandlingerne med Frankrig, der ønskede Spanien og især Storbritannien tilsluttet den projekterede alliancetraktat med Rusland. Ifølge det fransk-engelske udkast, der blev præsenteret i St. Petersburg ved midten af november 1724, men først besvaret flere måneder senere, skulle forbundsfællerne gensidigt garantere hinandens besiddelser og forpligtelser i Europa. Derimod var det Ruslands politik, at kontrahenterne gensidigt skulle garantere hinandens »empires, royaumes, états, pays et terres et généralement tout ce dont elles sont actuellement en possession«. Med denne formulering ville den russiske regering ikke blot unddrage sig ansvaret for flere af de europæiske strids-spørgsmål, den ikke havde interesse i, men også opnå garanti for sine besiddelser ved Kaspiske Hav og øst for Ural; til gengæld måtte den se i øjnene, at den hermed ville blive nødt til at garantere de europæiske kolonimagters oversøiske besiddelser, og da

denne logiske fordring faktisk blev fremsat ved forhandlingernes genoptagelse, forsøgte russerne at feje den af bordet med en præventionsløs erklæring om, at de ikke havde det fjerneste kendskab til forholdene i Amerika. Afsendelsen af Berings ekspedition er således næppe udtryk for en offensiv øst-strategi (Rusland satsede primært sine kræfter på indflydelsen i Balticum og havde knapt nok konsolideret sine nye erobringer i Kaukasus og Persien) – og da slet ikke for en defensiv. Regeringen havde på det tidspunkt ikke grund til at nære anden frygt end den, der affødes af erkendelsen af egen uvidenhed. Mere nærliggende er den tredje og traditionelle fortolkning, at det i første omgang gjaldt om at få kortlagt nogle positioner – dog mindre de to kontinenters geografiske positioner end de politiske positioner, de europæiske kolonimagter indtog i Nordamerika, og som Rusland kunne blive nødt til at garantere traktatligt. Berings ekspedition kan på en måde betragtes som en parallel til de grænsedragningskommissioner, der nedsættes i forbindelse med undertegnelsen af en fredstraktat.

Forøvrigt er der næppe grund til at skelne skarpt mellem »high politics« og hvad der er »strictly scientific«, således som Fisher og de sovjetiske historikere gør det. I det petriniske Rusland stod al videnskab i statens tjeneste (hvad der også gav sig latterlige udslag). Men for en monark, der hyldede samtidens absolutistiske idealbillede, »Der regulerede Polizeistaat«, hvis *raison d'être* det var at definere og regulere alt og alle – at trække, forsvare og udvide grænser, måtte specielt geografien og kartografien være politiske videnskaber af højeste rang. Dette være sagt med risiko for at forklejne den problemstilling, der fungerer som en vigtig stimulus i den fremadskridende empiriske udforskning af Vitus Berings første ekspedition.

Hans Bagger

J. C. Barfod: Märkvärdigheter rörande skånska adeln. Med inledning och anmärkningar av Gunnar Carlquist. Facsimile-upplaga Lund, Walter Ekstrand bokförlag 1977. xvi + 459 s., ill.

Genudsendelsen af litteraten J. C. Barfods (1753–1829) 'Märkvärdigheder' motiveres af forlaget ved deres efterspørgsel på det antikvariske bogmarked, og i denne henseende kan bogen måske nok have en mission. Og selvom udgiveren af den oprindelige udgave 1925, dr. Gunnar Carlquist påviste, at Barfods arbejde var andet og mere end boulevardjournalistik, har bogen kildemæssigt meget begrænset interesse. Den har form af breve stilet til C. Chr. Gjörowell, skrevet i (revolutionsårene) 1788–91 og åbenbart med henblik på publicering. Dens portrætteringer af samtidens skånske adel er ikke fri for træk af *chronique scandaleuse*, men rummer også mere lodige islæt af selvoplevelse og levende tradition; dens anekdotisk farvede efterretninger om 15- og 1600-tallets adelspersoner er derimod sekundære og som helhed uden værdi, så underholdende de end kan være.

E. Ladewig Petersen

Jerome Blum: The End of the Old Order in Rural Europe. Princeton University Press, Limited Paperback Editions 1978. 505 s. \$ 16.

Denne studie er skrevet af forf. til 'Lord and Peasant in Russia', som i 1962 indbragte ham *the Herbert Baxter Adams Prize*, og den beror på et dybt engagement i europæisk landbohistorie. Bogen indledes med en undersøgelse af landbosamfundets indre struktur og økonomiske aktiviteter i 18. og 19. århundrede i de stater, hvis samfund bæres af standsdeling og hvis befolkningsflertal var fæstebønder, underkastet godsejere. Dens an-